

КОНЦЕСИОНИРАНЕТО НА ГРАЖДАНСКИТЕ ЛЕТИЩА ЗА ОБЩЕСТВЕНО ПОЛЗВАНЕ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Валентина Станева¹, Тонко Петков²
valiastaneva@abv.bg¹, ivt.petkov@tea.bg²

¹*Висше транспортно училище „Т.Каблешков“, София 1574, ул. Гео Милев 158,*
²*„Институт по въздушен транспорт“ ЕООД, София 1540, аерогара София,
БЪЛГАРИЯ*

***Ключови думи:** концесия, граждански летища, летищна инфраструктура, такси, разходоориентираност.*

***Резюме:** В докладасе анализират постигнатите и очакваните резултати от реализирането на политиката на концесиониране на гражданските летища за обществено ползване в Република България. Изложени са проблеми, свързани с изготвянето на концесионните анализи, както и с прилагането на принципите за разходоориентираност, прозрачност и равнопоставеност на ползвателите на летищната инфраструктура при определяне на размера на летищните такси.*

В настоящата разработкаразглеждаме концесионирането като процедура за предоставяне на концесия. Имайки предвид летищата, легалното определение на концесията според националната нормативна уредба (Закон за концесиите (ЗК)) е предоставянето на особено право на ползване върху обекти - публична държавна собственост, включително такива, които ще бъдат изградени от концесионера с негови средства (ЗК от 1995 г., чл. 2, ал. 1, т.1, [1]). Това определение се изменя и в момента „концесията е право на експлоатация върху обект и/или на услуга от обществен интерес, предоставено от концедент на капиталово търговско дружество - концесионер, срещу задължението на концесионера да изгради и да управлява и поддържа обекта на концесията или да управлява услугата на свой риск. (ЗК от 2006 г., чл. 2. ал.1, [2]). Определението в националното законодателство се различава от определението, дадено в Директива 2014/23/ЕС[3], където концесията се разглежда като възмезден договор за възлагане изпълнението на строителство или за възлагане предоставянето и управлението на услуги. В проекта за нов Закон за концесиите, с който се имплементира споменатата Директива, не се открива ясно определение за концесия, поне толкова ясно, колкото споменатите по-горе [4].

От началото на века държавата осъществява политика на концесиониране на гражданските летища за обществено ползване.Подготовката за концесионирането на летищата Варна и Бургас започна през 2001-2002 г. преди формално да има заявена такава политика в съответната правителствена програма. Летищата Варна и Бургасбяха успешно концесионирани (вкрая на 2006 г. [5]). Един от постигнатите резултати с концесионирането им е, че от 2014 г. на двете летища започва експлоатация на нови пътнически терминали.

През 2006 г. Министерство на транспорта обяви Стратегия за развитие на транспортната инфраструктура на Република България до 2015 г.[6], в която вече става дума за концесиониране на международните летища у нас, с изключение на летище София. Стратегията за развитието на транспортната система на Република България за периода до 2020 г. не третира концесиите [7] и едва в публикуваната през 2013 г. „Стратегия за развитие на транспортната инфраструктура на Република България чрез механизмите на концесията“ [8] се обявява, че всички международни летища ще бъдат концесионирани. Междувременно бяха правени няколко неуспешни опита за концесиониране на летище Русе (2007 г., 2008 г., 2009 г., и 2011 г.). Следват два неуспешни опита (2008 г. и 2011 г.) за летище Горна Оряховица, както и неуспешен опит за отдаване на концесия за строителство на обособена част от летище Пловдив („Карго зона“, 2011 г.). След третата процедура за концесиониране на летище Горна Оряховица (2015 г., концесия за услуга), през 2016 г. вече има решение на МС за избор на концесионер [9]. В началото на 2016 г. е открита процедура за концесия за услуга за обект летище Пловдив [10], както и е взето решение за откриване на процедура за концесия за услуга за летище София [11].

Неуспешните опити за концесиониране формално са свързани с неподаването на оферти от кандидат концесионери. Възможна причина за тази липса на сериозен интерес са някои несъразмерно разпределени във времето и завишени изисквания към концесионера. Концедентът обикновено изисква, владянето на значителни инвестиции в пистовата система да се извършва в първите няколко години на концесията. Изпълнението на това изискване може да бъде проблем за концесионера с отчитане на фактори от рода на:

- публичната държавна собственост, обект на концесията, не може да служи като обезпечение при поемане на кредити от концесионера (т.е. той би трябвало да разполага със съответен обем собствени финансови средства, или по друг начин да може да осигури финансови средства, с които да реализира инвестицията);

- експлоатацията на отдаването на концесия летище по правило не генерира постъпления, достатъчни за изпълнение на ударна инвестиционна програма в първите няколко години на концесията (до сега летищата Русе, Горна Оряховица и Пловдив се поддържат чрез финансиране от държавата);

- не винаги изискваните инвестиции са предизвикани от неотложна потребност (например, изисквани строителни работи по пистовата система на летищата обективно не са свързани с неотложност предвид факта, че десетки години летището е експлоатирано при съществуващите условия и не е пречка това да продължи в близко бъдеще, стига коректно, както и до момента, да са отразени условията в публикуваните данни за летището).

Освен това, поддържането на нова, по-висока категория функционалност на летищната инфраструктура (стандарт), свързана с приемането на по-големи самолети на летище Пловдив, ще е нужно към момента, когато се създадат икономически условия за използване на такива самолети – товаропоток, пътникопоток. Доставчикът на аеронавигационно обслужване на тези летища (ДП „РВД“) не би трябвало да може да осигури обслужване на приемливо ценово равнище, докато не се развие подходящ трафик и др.

В процеса на изготвяне на концесионните анализи, фактическите исторически данни за трафика (ако не се разглеждат летища със значителен и развиващ се трафик София, Варна, Бургас), обикновено ограничават изготвяне на обоснована прогноза за трафик с размер, който позволява да се постигне задоволителна норма на вътрешна възвращаемост, нетна настояща стойност и срок за откупуване на инвестицията (разумни за концесионера и задоволителни за приемащия анализите орган). Изглежда

не е достатъчно резонно да се очаква бързо получаване на положителни икономически резултати, дължащи се на развитие на трафика, т.е. дейността на летището, вследствие концесионирането. Просто не е реалистично, а по-скоро е нереалистично оптимистично, да се появят набързо десетки и стотици хиляди пътници, или пък да се появят хиляди тонове товари, търсещи услугата превоз от конкретното летище, след като десетки години не е имало такова търсене. Може би е по-разумно в началото на концесията държавата да се задоволи с отпадането на ежегодното финансиране на летищата (ГорнаОряховица, Пловдив) прибезопасното и надеждното им функциониране, осигурено от концесионера. Формално погледнато, постигането на разходоориентиран размер на летищните такси за летищата с неразвити пазари би довело до значителен размер на таксите и оттам би пречило използването им. Преди концесионирането, баланса се постига чрез финансиране от държавата, но следконцесиониране, докато се развие трафика, проблемът би трябвало да се реши чрез приходите от търговска дейност на концесионера. Изглежда си струва за някои летища с неразвити пазари да се разглежда и вариант приватизация.

Какво става в областта на концесионирането на летищата с развити пазари?

Актуални са действията по концесионирането на летище София [11]. Обръщаме внимание на факта, че се обявява концесия за услуга, като в същото време се обявяват изисквания, които се свързват с концесия за строителство (определено изграждането на нов Терминал 1 по своя характер е строителство).

С решението за концесията на летище София се определят изисквания, които непосредствено влияят върху размера на летищните такси. Така, в т. 6.17 и 6.18 от [11] е записано, че към разходите за определяне на размера на летищните такси, се добавят разходите за концесионно плащане и процент на регулирана възвръщаемост. Сумата на процентите на регулираната възвръщаемост и на концесионното плащане трябва да е равна на 20,6 на сто.

Аналогично, при концесионирането на летищата Бургас и Варна в т. 6.9 от [5] е определено, че сумата на процентите на регулираната възвръщаемост и на концесионното плащане трябва бъде равна на 30 на сто.

При концесията за летище София се изисква еднократно концесионно плащане в размер не по-малко от 550 хил.лв. (660 хил.лв. с ДДС) и годишно концесионно плащане в размер на процент не по-малко от 7 на сто от общия размер на нетните приходи от всички дейности за текущата година, които са свързани с ползването на обекта на концесия и дължимия ДДС върху сумата. Минималният размер на годишното концесионно плащане (9 957 хил. лв.), без ДДС се коригира на всеки три години с приложимите за съответния период годишни индекси на инфлация на потребителските цени с натрупване.

При концесионирането на летищата Бургас и Варна, РМС № 647/2004 г. определя годишното концесионно възнаграждение в размер на процент не по-малък от 12 на сто, от по-голямата от следните две суми: общия размер на приходите от всички дейности за текущата година, свързани с ползването на обектите на концесията, или общия размер на приходите от всички летищни такси на летищата и приходите от дейностите на действащите летищни оператори за 2003 г., коригиран с приложимия за съответния период инфлационен индекс.

Таблица 1. Някои отчетни данни, свързани с летищните такси на летище София, хил.лв.

Показатели/година	2012	2013	2014	2015
I. Парични средства в началото на годината	20930	21500	8369	-
1. Приходи от такса кацане	21418	21580	22188	23289
2. Приходи от пътническа такса	38474	34474	33153	32320
3. Приходи от такса паркинг	1923	1746	1422	1078
4. Приходи от такса ръкав	2878	1932	1609	1655
5. Приходи от такса сигурност	н.п.	8244	24616	22013
6. Приходи от такса шум	н.п.	324	677	708
7. Други (лихви)	1826	2486	3896	3482
II. Общо фактурирани приходи от летищни такси (1+2+3+4+5+6)	66519	70786	87230	84545
III. Общо приходи (I+II)	86449	92286	95599	84545
IV. Общо разходи за текуща издръжка	38963	44727	45098	48237
1. Капиталови разходи	2797	14034	5596	7300
2. Разходи (плащания) по „Проекта“	17761	16864	12024	10736
V. Капиталови разходи и плащания	20558	30898	17620	18036
VI. Всичко разходи (IV+V)	59521	75625	62718	66273
VI.a Финансов резултат (I+II-VI)	26928	16661	32881	18272

Източник: ГФО на „Летище София“ ЕАД, Търговски регистър.

Таблица 2. Някои икономически резултати на летище София, хил. лв.

Показатели/година	2012	2013	2014	2015
Преизчислен размер на приходите (както при концесия, без прилагане на т. 6.17 и 6.18 от [11])	149186	154437	154019	151898
Общо приходи (отчетени), в т.ч.	101711	106878	103518	115590
- приходи от финансираня	38974	44727	45098	48237
- приходи от търговски дейности, вкл. авиационни	62737	62151	58420	67353
Всичко разходи	90336	97903	101127	111180
в т.ч. суми с корективен характер (отчетна стойност на доставените стоки)	21504	22068	26056	32835
Чиста печалба	9449	12526	2152	5580
Наземно обслужване				
Приходи от наземно обслужване	10071	8462	6814	7487
Продажби ГСМ и антилед	5773	4226	4292	6055
Карго и спедиторска дейност	1235	1413	1328	1463
Разходи за наземно обслужване	непосочени	непосочени	непосочени	непосочени

Източник: извлечение от данни ГФО на „Летище София“ ЕАД, Търговски регистър

Преди концесионирането на летище София, събираните постъпления от летищни такси (таблица 1) са значително по-големи от размера на „приходите от финансираня“ (таблица 2). (Приходите от финансираня от ГД „ГВА“ са с размер на признатите разходи за дейностите, свързани с тези такси, а самите летищни такси, съгласно Закона за гражданското въздухоплаване[12], не се облагат с данъци). Разликата между размера на постъпленията от летищни такси и размера на признатите разходи, свързани с тях, сега се използва за изплащане на „разходи по Проекта“ (главници и лихви по заемите, капиталови разход, свързани с таксите и др). В табл. 2 са показани преизчислени резултати за приходите от всички дейности в условия на концесиониране.

С концесионирането на летище София, приходите от летищните такси ще влизат в общия размер на приходите на концесионера и ще бъдат облагани с данъци. Отпада категорията „приходи от финансираня“. Дори с отпадащото освобождаване на летищните такси от данъци, пак остава една значителна сума, която предвид постигане разходоориентираност на размера на таксите, би следвало да доведе до намаляване на

размера на тези такси. Малко вероятно е да се стигне до такова решение. Напротив, за постигане на разходоориентираност се предполага увеличаване на размера на таксите, отчитайки нарастването на разходите, свързани с дейностите по летищните такси, така както е предвидено в РМС № 419/2016 [11]. Възниква проблем с прилагане на чл. 4 от Директива 96/67/ЕО [13] за недопускане на финансовипотоци между дейността на летищния оператор като летищна администрация и неговата дейност като оператор по наземнообслужване. Така например, при прилагане на принципа на регулираната възвращаемост, не виждаме да е предвидено разделяне на отчитането инвестиционните разходи, свързани с осигуряване на дейностите по летищните такси, свързаните с дейностите по наземното обслужване и свързаните с други търговски дейности на летището.

С отчитане на бъдещата стойност на парите при 2.4% безрискова норма на възвращаемост за 35 години се получава бъдеща стойност на сегашните 550 млн. лв. (предвиденият размер на първоначалното концесионно плащане за концесията на летище София) с размер 1261 млн. лв. Историческите данни (табл. 2) показват, че приходите от летищни такси съставляват около 60% от всички приходи. Така можем да оценим, че първоначалното концесионно плащане ще носи средно годишно допълнително по 21.6 млн. лв. към разходите, свързани с определяне на размера на летищните такси, за да постигнем разходоориентираността им.

Пътниците и авиационните превозвачи ще изплащат тези допълнителни плащания, които няма да им дадат нищо повече от постигнатите сега стандарти за 35-те години на концесията. Когато в определен момент се започне изграждане на нов терминал, ще се наложи допълнително повишаване на разходите и оттам таксите за обслужване на пътници.

Международните летища с развити пазари генерират значителен размер на положителни резултати (чиста печалба), свързани с летищните такси. За това свидетелстват както данните за летище София, така и данните за концесионираните летища Варна и Бургас (табл. 3. В таблицата изпълнените инвестиции се отчитат като приходи от дейността). Тези положителни резултати, в условията на коректно прилагане на принципа за разходоориентираност, би трябвало да доведат до намаляване на размера на таксите, но това не се случва.

Експлоатиращите летищата оператори (държавни или концесионери), в крайна сметка формират норма на печалба, която би трябвало да се регулира под потенциален натиск на ползвателите на летищата и подходяща нормативна уредба.

Безспорен факт е, че концесионирането може да създава по-бързо необходимите промени в инфраструктурата на летищата, от които се ползват потребителите на въздушния транспорт.

Таблица 3.

Някои икономически резултати на „Фрапорт туин стар еърпорт мениджмънт“ АД, хил.лв.

Показател	„Фрапорт туин стар еърпорт мениджмънт“ АД								
	летище Бургас			летище Варна			общо		
	2011	2012	2013	2011	2012	2013	2011	2012	2013
Общо за дружеството									
Общо приходи	57224	7318	111792	65441	5053	86276	122765	12371	198068
		2			2			4	
Всичко разходи	26036	4044	77261	55187	3931	73433	81223	79759	150694
		6			3				
Чиста печалба	няма приложение						22168	24299	26742
Летищни такси									
Авиационни приходи	30756	31631	37672	15699	15928	20912	46455	47559	58584
Авиационни разходи	14899	12628	17199	11474	10440	15412	26373	23068	32611
Авиационни приходи -	15857	19003	20473	4225	5488	5500	20060	24491	25973

Показател	„Фрапорт туин стар еърпорт мениджмънт”АД									
	летище Бургас			летище Варна			общо			
	2011	2012	2013	2011	2012	2013	2011	2012	2013	
авиационни разходи										
Наземно обслужване										
Приходи от наземно обслужване	16675	15190	14026	8385	8740	9464	25060	23930	23490	
Разходи за наземно обслужване	8832	10121	7735	7850	8614	7667	16682	18735	15402	
Административни разходи	5151	4742	4897	2856	2711	3216	8007	7453	8113	
Изпълнени инвестиции		27377	44781		27181	38523		54558	83304	

Източник: ГФО на „Фрапорт туин стар еърпорт мениджмънт”АД, Търговски регистър.

Пример са изградените пътнически терминали на летищата Бургас и Варна. В същото време, след като финансирането е осигурено от дейността, съществува риск за намиране на поводи за нови и нови инвестиции в инфраструктурни летищни обекти, без това да има достатъчно обективна и научно-обоснована база, а да почива основно на решения, плод на волунтаризма.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Закон за концесиите (обн., ДВ, бр. 92 от 1995 г.; посл. изм. и доп. бр. 24, 80 и 104 от 2004 г.).
- [2] Закон за концесиите (Обн. ДВ. бр.36 от 2006г., последно изм. и доп. бр.13 от 2016г.).
- [3] Директива 2014/23/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 26 февруари 2014 година за възлагане на договори за концесия.
- [4] Закон за концесиите (проект, 2016 г.).
- [5] Решение № 647от10 август 2004 година за предоставяне на концесия за гражданско летище за обществено ползване Бургас и гражданско летище за обществено ползване Варна - публична държавна собственост (Обн., ДВ, бр. 74 от 2004 г.).
- [6] Стратегия за развитие на транспортната инфраструктура на Република България до 2015 г.юни 2006 г.
- [7] Стратегия за развитието на транспортната система на Република България за периода до 2020 г./Одобрена с Решение, Протокол № 13 от заседанието на МС от 07.04.2010 г.
- [8] Стратегия за развитие на транспортната инфраструктура на Република България чрез механизмите на концесията, 2013 г.
- [9] Решение № 728 от 12 ноември 2007 г. за откриване на процедура за предоставяне на концесия върху гражданско летище за обществено ползване Русе (Обн. ДВ. бр.95 от 20 ноември 2007г.).
- [10] Решение №40 от 22 януари 2016 година за определяне на концесионер на „Гражданско летище за обществено ползване Горна Оряховица“ – обект – публична държавна собственост.
- [11] Решение №419 от 20 май 2016 година за откриване на процедура за предоставяне на концесия за услуга на обект „Гражданско летище за обществено ползване София“ – публична държавна собственост.
- [12] Закон за гражданското въздухоплаване.
- [13] Директива 96/67/ЕО на Съвета от 15 октомври 1996 година относно достъп до пазара на наземни услуги в летищата на Общността.

CONCESSION OF THE CIVIL AIRPORTS FOR PUBLIC USE IN BULGARIA

Valentina Staneva¹, Tonko Petkov²
valiastaneva@abv.bg¹, ivt.petkov@tea.bg²

¹*Todor Kableshkov University of Transport, Sofia, 1574, Geo Milev Str.158,*
²*„Institute of Air Transport“ Ltd., Sofia 1540, AirportSofia,*
BULGARIA

Key words: *concession, civil airports, airport infrastructure, airport charges, cost-orientation.*

Abstract: *The report analyzes the performance and expected results of the implementation of the policy of concession of civil airports for public use in Bulgaria. Exposed are problems associated with the preparation of the concession analysis and application of the principles of cost orientation, transparency and equality of users of airport infrastructure in determining the level of airport charges.*